

นโยบายและผลกระทบ

ปัญหาตั้งยี่เริ่มมีขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 และไต่สืบ เนื่องมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 รัฐบาลพยายามแก้ไขปัญหานี้ให้หมดสิ้นไป ไ้มีการเปลี่ยนแปลงใช้นโยบายหลายรูปแบบ เพื่อให้การแก้ปัญหาสัมฤทธิ์ผล การศึกษาในบพนี้จะวิเคราะห์ถึงนโยบายทั้งหมดที่รัฐบาลได้ใช้มาตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงช่วงที่ประสบความสำเร็จในการล้มล้างสมาคมตั้งยี่ (พ.ศ. 2367 - 2453) นอกจากจะนำเสนอเรื่องนโยบายแล้ว ในตอนท้ายจะไ้กล่าวถึงผลกระทบของสมาคมตั้งยี่ที่มีต่อการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของไทยในช่วง พ.ศ. 2367 - 2453 ด้วย

นโยบายของรัฐบาลในการแก้ปัญหาตั้งยี่

ตั้งแต่ระยะเริ่มแรกจนถึงช่วงที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหา รัฐบาลใช้นโยบายทั้งหมด 3 ประการ คือ นโยบายให้ความอนุเคราะห์แก่ชาวจีน นโยบายป้องกันเหตุร้าย และนโยบายควบคุมการตั้งยี่

ก. นโยบายให้ความอนุเคราะห์แก่ชาวจีน ดังที่ไ้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 ว่า สาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้ชาวจีนรวมกลุ่มกันเป็นสมาคมตั้งยี่นั้น เป็นเพราะชาวจีนที่ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ ไม่มีผู้นำที่จะให้ความช่วยเหลือคุ้มครองในยามที่ไ้รับการกดขี่ข่มเหงจากขุนนางท้องถิ่น หรือไ้ได้รับความเคียดแค้นอื่น ๆ ชาวจีนจึงรวมกลุ่มกันเป็นตั้งยี่ให้ความช่วยเหลือคุ้มครองกันเอง

รัชกาลที่ 3 ทรงตระหนักถึงปัญหาข้อนี้ จึงทรงริเริ่มน่านโยบายให้ความอนุเคราะห์แก่ชาวจีนมาใช้ เพื่อให้ชาวจีนมีความรู้สึกไ้ได้รับการปกป้องคุ้มครองจากรัฐบาลอย่างเพียงพอ ไม่จำเป็นต้องตั้งยี่ หรือไปพึ่งพาพวกตั้งยี่แต่อย่างใด

นโยบายให้ความอนุเคราะห์แก่ชาวจีนนี้ไ้ปฏิบัติตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3

สืบมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 โดยมีคดียกเลิก แต่ได้มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง มาตรการบางอย่างในนโยบายนี้ ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มาตรการที่รัฐบาลในช่วง พ.ศ. 2367 - 2453 กำหนดขึ้น เพื่อกำเนินการตามนโยบาย ให้ความอนุเคราะห์มีอยู่ 2 ประการ คือ การตั้งนายอำเภอจีน และการตั้งศาล กติจีน

1. การตั้งนายอำเภอจีน ตำแหน่งนายอำเภอจีน เริ่มมีขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 และมีเฉพาะในหัวเมืองที่มีชาวจีนไปตั้งหลักแหล่งอยู่กันมาก ผู้ที่จะเป็นนายอำเภอจีนต้องเป็นชาวจีน และได้รับการแต่งตั้งจากทางการ รัฐบาลตั้งตำแหน่งนายอำเภอจีนขึ้น ก็เพื่อให้ชาวจีนมีความอุ่นใจว่า พวกตนมีหัวหน้าที่จะคอยให้ความดูแลช่วยเหลือในยามที่ได้รับความเดือดร้อน ในขณะที่เดียวกัน นายอำเภอจีนก็จะช่วยรัฐบาลควบคุมชาวจีนมิให้ประพฤติผิดกฎหมายควบ นายอำเภอจีนรับราชการภายใต้การบังคับบัญชาของ เจ้าเมือง และมีหน้าที่ตัดสินคดีมโนสาเร่ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่คนจีน ช่วยรับคำร้องทุกข์ของชาวจีนมาแจ้งให้รัฐบาลทราบ คอบอกแล้วกล่าวไม่ให้ชาวจีนกาขายของต้องห้ามหรือสมคบกันเป็นโจรผู้ร้าย ท้าบัญชีรายชื่อชาวจีนที่อยู่ใต้บังคับบัญชาว่ามีอยู่เท่าไร ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ไหน ประกอบอาชีพอะไร และนำชาวจีนเหล่านี้มา-

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นายอำเภอจีนมีอำนาจในการตัดสินคดีความทั่วไปเท่านั้น ส่วนชาวจีนที่ฟ้องร้องกันในคดีอาชญากรรมส่งตัวมาให้เจ้าเมืองพิพากษาลงโทษ

ผูกมือ เมื่อถึงกำหนดเวลาผูกมือ กล่าวโดยสรุปนายอำเภอจีนมีหน้าที่ทั้งใน
 การให้การให้ความคุ้มครองช่วยเหลือ และควบคุมชาวจีน

ในสมัยรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับปรุง
 ขยายหน่วยงาน "นายอำเภอจีน" เป็น "กรมการจีน" คณะบุคคลที่ไ้รับการ-
 แต่งตั้งให้เป็นกรมการจีนนี้ ทำงานภายใต้การบังคับบัญชาของ เจ้าเมือง มี-
 หน้าที่ปกครอง ดูแล ให้ความช่วยเหลือชาวจีนในเรื่องต่าง ๆ และเป็นที่พักพิง
 ของ เจ้าเมืองในปัญหาที่เกี่ยวกับชาวจีน คณะกรมการประกอบด้วยปลัดจีน เป็น
 หัวหน้า และมีนายอำเภอจีน เป็นผู้ช่วย จำนวนนายอำเภอ (จีน) อาจจะมีมากหรือ
 น้อยขึ้นอยู่กับขนาดของท้องถิ่นนั้น ๆ² นายอำเภอจีนบางคนทำหน้าที่ช่วยเหลือ

¹ กหข. จดหมายเหตุนครรัชกาลที่ 3 เลขที่ 18 จ.ศ. 1204 ร่างสาร-
 ตราเจ้าพระยาจักรีถึง พระยานครสวรรค์ เรื่องตั้งจีนยกเป็นขุนนิคมประ-
 เทศ
 อำเภอจีน

เลขที่ 28 จ.ศ. 1206 สารตราเจ้าพระยาจักรีถึง เมืองชัยนาท
 เรื่องตั้งอากรภูมิเป็นหลวงบำรุงพานิช (นายอำเภอจีน)

เลขที่ 48 จ.ศ. 1207 ร่างหนังสือพระยามหาอำมาตย์ถึง เมือง
 นครสวรรค์ ตั้งจีนมูลเป็นที่ขุนนิคมประ-
 เทศ

² กหข. จดหมายเหตุนครรัชกาลที่ 4 เลขที่ 20 จ.ศ. 1218 ร่างสาร-
 ตราถึงพระยาวิเศษฤๅไชยเจ้าเมืองฉะเชิงเทรา โปรดเกล้าฯ ตั้งจีนอยู่เป็น
 ที่หลวงพิสุทธิจีน ณ ชาติ ปลัดจีน

เลขที่ 37 จ.ศ. 1225 ร่างสารตราถึง เมืองฉะเชิง เทราตั้งนาย-
 อำเภอจีนเขารัต

(ตอนหนึ่งของสารตราฉบับนี้พูดถึง ปลัดจีน นายอำเภอจีน เมือง-
 ฉะเชิง เทราไว้ว่า "แต่ก่อนก็ไ้มีตราโปรดตั้งหลวงพิสุทธิจีนชาติเป็นปลัดจีน ตั้ง
 ขุนศรีบริบูรณ์ ขุนวิจารณ์จีนจร เป็นนายอำเภอจีน ไ้ว่ากล่าวเงินบรรดา ณ
 แขวง เมืองฉะเชิง เทรา ความแจ้งอยู่แล้ว ...")

เลขที่ 133 จ.ศ. 1225 แต่งตั้งปลัดจีน นายอำเภอจีน และนาย
 อำเภอจีนเขารัต

ปลัดจีนทาง คานปราบปรัมจีนมูราย ขกคนช่วยดูแลทางคานกดี พวกนาย—
 อาเภอจีนที่ทำหน้าที่ทางคานคคือความนี้ ในระยะหลังมักเรียกกันว่า "กงสุลจีน"¹

ตำแหน่งกรมการจีน มากเล็กในสมัยรัชกาลที่ 5 หลังการปฏิรูปการ
 ปกครองส่วนภูมิภาค เมื่อยกเลิกไปแล้ว รัฐบาลได้ตั้งตำแหน่ง "กรมการพิเศษ"
 ขึ้นแทน² กรมการพิเศษที่ตั้งขึ้นนี้ มีฐานะต่ำกว่ากรมการจีน และมีอำนาจ—
 น้อยกว่าควยในคานฐานะ กรมการจีนเป็นตำแหน่งสัญญาบัตร ผู้ที่เป็นกรมการ
 ใ้ได้รับการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง ส่วนกรมการพิเศษนั้น เป็นเพียงตำแหน่งประทวน
 ใ้ได้รับการแต่งตั้งจากเจ้าเมือง โดยผ่านความเห็นชอบของกระทรวงมหาดไทย

¹ กจช. ร.5 มท. เล่ม 6 เลขที่ 7 จ.ศ. 1234 เมืองฉะเชิงเทรา
 ตั้งจีน เปียม เป็นที่ขุนจับจีนศาล อาเภอจีน

ร.5 มท. เล่ม 33 เลขที่ 210 จ.ศ. 1249 ถึงหลวงจีนคารักษ์
 ขาหลวง พระเกรียงไกรกระบวนบุทช กรมการเมืองฉะเชิงเทรา ตั้งจีน—
 เพิ่มเป็นที่ขุนรักษาจีนภักดี

ร.5 มท. เล่ม 34 เลขที่ 106 จ.ศ. 1249 ฉะเชิงเทราตั้งจีน
 ขุนเป็นที่ขุนอาษาจีนมูรณ ผู้ช่วยราชการอยู่ในหลวงวิสุทธิจีนชาติ ปลัดจีน

ร.5 มท. เล่ม 38 เลขที่ 137 จ.ศ. 1251 เมืองฉะเชิงเทรา
 ตั้งจีนรอดเป็นที่ขุนพิจารณาคดีจีน ออกไปรับราชการตำแหน่งต่อไป

กจช. ร.5 ศ.1/3 สารตราแต่งตั้งจีนเทียมจีน บุตรพระประเสริฐ—
 วาณิชเป็นปลัดฝ่ายจีน เมืองตราด (20 ธันวาคม ร.ศ. 108)

² กจช. ร.5 น.8.7/11 จีนขออนุญาตตั้งสโมสรเกี่ยวกับเรื่องยก
 กรมท่าชายมาขึ้นกระทรวงนครบาล -จดหมายพระยารัชฎาฯ วันที่ 29 กันยายน
 ร.ศ. 128 ถึงเจ้าพระยายมราช เสนาบดีกระทรวงนครบาล

ในคานอำนาจ กรมการจีนได้รับมอบหมายให้ปกครอง ดูแล ว่ากล่าวชาวจีน มีอำนาจในการตัดสินคดีความทั่วไป (คดีเกี่ยวกับชาวจีน) ส่วนกรมการพิเศษเป็นเพียงที่ปรึกษาของ เจ้าเมืองในปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชาวจีน และช่วยปฏิบัติราชการบางประการตามคำสั่งของ เจ้าเมือง เป็นคราว ๆ ไป ไม่มีอำนาจหน้าที่ทางคานบริหารหรือพิจารณาตัดสินคดีความแต่อย่างใด¹

เมื่อเริ่มมีตำแหน่งนายอำเภอจีน ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายอำเภอ ส่วนใหญ่เป็นพวกเจ้าภาษีนายอากร² ปรากฏว่านายอำเภอจีนที่เป็นเจ้าภาษีนี มีจำนวนไม่น้อยที่มีเรื่องขัดแย้งกับชาวจีนอยู่เนือง ๆ ในเรื่องการเรียกเก็บภาษี ทำให้การปฏิบัติงานในฐานะนายอำเภอจีนพลอยไม่ได้ผลดีไปด้วย ในระยะหลัง รัฐบาลได้เปลี่ยนวิธีการ หันมาแต่งตั้งนายอำเภอจีนจากบรรดาคหบดีจีนที่ได้รับการยกย่องนับถือจากชาวจีนโดยทั่วไปบาง หรือแต่งตั้งจากบุตรหลานขุนนาง เชื้อสายจีนบาง ส่วนพวกเจ้าภาษีนายอากรนั้นก็แต่งตั้งให้เป็นนายอำเภอ เฉพาะผู้ที่เข้ากับชาวจีนได้ดี สำหรับการแต่งตั้งกรมการจีนซึ่ง เป็นตำแหน่งที่มีขึ้นในระยะหลังนั้น ใกล้เคียงกัน เกือบจะเหมือนกัน กล่าวคือ เลือกแต่งตั้ง

¹ สัมภาษณ์ หลวงอรรถขจรนิธิปัญญ (สง่า สาริกภูติ), ข้าราชการ-
ตุลาการ (บ้านนาญ), 21 กันยายน 2522

หลวงอรรถขจรฯ เกิดที่ฉะเชิงเทรา เมื่อ พ.ศ. 2447 บิดา คือ หลวงพิพาก พานิชการ (เปี่ยม สาริกภูติ) เป็นกรมการพิเศษเมืองฉะเชิงเทรา ในสมัยรัชกาลที่ 5 ส่วนปู่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนวิจารณ์จรรย์ (ขุนทอง) ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ ณ ตำบลบ้านชุกเฉอ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

² กษ. จดหมายเหตุนิติบัญญัติ 3 เลขที่ 18 จ.ศ. 1204, เลขที่ 28 จ.ศ. 1206 และ เลขที่ 48 จ.ศ. 1207

จากกลุ่มบุคคลเหล่านี้ และนับตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ได้มีการ
แต่งตั้งพวกหัวหน้าอั้งยี่ให้เป็นกรมการ (จีน) อยู่บ้าง เหมือนกัน โดยเฉพาะอย่าง
ยิ่งในภาคใต้² หลังการปฏิรูปการปกครอง รัฐบาลยกเลิกตำแหน่งกรมการจีน
เปลี่ยนมาเป็นกรมการพิเศษผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ เป็นกรมการพิเศษยังคง เป็น
บุตรหลานของขุนนาง เชื้อสายจีน หรือคหบดีชาวจีนที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจดี มี
ชื่อเสียง ได้รับการยกย่องนับถือจากชาวจีนโดยทั่วไป เหมือนดัง เช่น สมัยกรม
การจีน

การแก้ปัญหานอังกั้งยี่ตามนโยบายอนุเคราะห์ ที่ ควบคุมการแต่งตั้งนายอำเภอ-
จีน ซึ่งต่อมาได้ปรับปรุงขยาย เป็นกรมการจีน แล้ว เปลี่ยนมา เป็นกรมการพิเศษ
นั้น แม้จะไม่สามารถทำให้ปัญหานอังกั้งยี่หมดสิ้นไป แต่ก็มีส่วนช่วยลดความรุนแรง
ของปัญหาลงไม่น้อย ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อพวกอั้งยี่ก่อเหตุร้ายขึ้นครั้งใด พวก
กรมการจีน กรมการพิเศษ มักมีส่วนช่วยระงับความวุ่นวายที่เกิดขึ้นให้ยุติลงได้
โดยเร็ว การแก้ปัญหานอังกั้งยี่วิธีนี้ จึงนับว่าได้ผลดีพอควร

2. การตั้งศาลคดีจีน การขึ้นโรงขึ้นศาลเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ที่สร้าง-
ปัญหาต่อความเดือดร้อนให้แก่ชาวจีนโดยทั่วไป เป็นอันมาก เพราะชาวจีนส่วน-
ใหญ่ไม่รู้จารีตการศาล และกฎหมายของไทยอย่างดีพอ เมื่อเกิดคดีความขึ้น
ต้องไปขอความช่วยเหลือจากพวกขุนนางหรือพวกหัวหน้าอั้งยี่ให้ช่วยดำเนินการ

¹ กษ. จดหมายเหตुरัชกาลที่ 4 เลขที่ 20 จ.ศ. 1218

กช. ร.5 มท. เล่ม 6 เลขที่ 7 จ.ศ. 1234, เล่ม 33 เลขที่
210 จ.ศ. 1249, เล่ม 34 เลขที่ 106 จ.ศ. 1249 และ ร.5 ค.1/3

² กช. ร.5 กท. เล่ม 2 เลขที่ 21 จ.ศ. 1232 ตั้งนายอำเภอจีน
และปลัดจีน เมืองภูเก็ต

แทน¹ รัฐบาลตระหนักถึงความเดือดร้อนที่ชาวจีนได้รับจากปัญหา¹ จึงมอบหมายให้กรมการจีนมีอำนาจในการตัดสินคดีในศาลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่คนจีน และเป็นพี่ปรึกษาของชาวจีนในเวลาที่มีความฟ้องร้องกันในศาล เมื่อมาถึงสมัยรัชกาลที่ 5 รัฐบาลได้ปรับปรุงวิธีการให้ความอนุเคราะห์แก่ชาวจีนในด้านการขึ้นโรงขึ้นศาลให้สะดวกยิ่งขึ้น ควบคู่การตั้งศาลคดีจีนขึ้นในเดือน 12 พ.ศ. 2411 ศาลคดีจีนที่ตั้งขึ้นนี้สังกัดกรมท่าขาย มีพระยาโชฎึกราชเศรษฐี (จอง) หลวงพิพิธภักดีพิจารณ (พัก) และหลวงพิชัยวารี (มลิ) เป็นผู้พิพากษา ใ้ฎษาและจารีตประเพณีจีนในการพิจารณาชำระความ และรับฟ้องเฉพาะคดีที่คู่ความเป็นชาวจีนทั้งสองฝ่าย ศาลคดีจีนมีอำนาจอย่างเต็มที่ในการพิจารณาตัดสินคดีความแพ่ง ส่วนคดีความอาญานั้นต้องส่งมาให้ศาลไทยพิจารณาตัดสินเอง²

✓ ปรากฏว่าศาลคดีจีนที่ตั้งขึ้นนี้ทำงานได้ก็เฉพาะในระยะแรกเท่านั้น เพราะมีผู้พิพากษาที่ทำงานเก่ง มีความสามารถ เป็นที่ยอมรับนับถือของพวกชาวจีน แต่ในระยะหลัง ผู้พิพากษาของศาลคดีจีนไม่มีประสบการณ์และความสามารถมากเท่ากับในช่วงระยะแรก คดีต่าง ๆ ที่ตัดสินไปแล้ว คู่ความมักไม่ยอมรับ ต้องไปขอทรนกัน²ในศาลไทย ทำให้ชาวจีนเสื่อมความนิยมในศาลนี้ เมื่อมีการปฏิรูปทางการศาล ศาลคดีจีนจึงถูกยกเลิกไป

ว่าตามอย่างเก่า เมื่อจีนยังไม่สู้มากนัก ตั้งพระยาโชฎึกราชเศรษฐีใหม่ศาลกรมท่าขาย สำหรับวากถ้าวความที่ใจทงจำเลยเป็นจีน ทั้งสองฝ่ายวิวาทกัน ควบเรื่องการค้าขายแลบาดูจีน ลักษณะกิจการที่พระยาโชฎึกรคนใดคนหนึ่ง ซึ่งเป็นที่พอใจของพวกจีนเท่านั้น ก็คือ เรียกพ่อค้า

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมรังษานุปภาพ, พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 5 หน้า 356.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 356 - 357.

นายหาง ถ้าผู้ทรงหนังสือผู้มีฐานะมาว่ากล่าวโต้สวนชำระ แล้วพิพากษาใกล้เกลี้ยให้ความแล้วสำเร็จกันไปเป็นความเถาแก่ เช่นนี้เป็นที่พอใจของพวกจีน แต่การไม่ใคร่จะเป็นไปไคเช่นนั้น พระยาโชฎิกที่มีความสามารถไม่พอ ถ้าไม่เป็นที่นับถือเชื่อฟังของพวกจีนทั่วไป กองหันลงไปให้ขุนศาลพิจารณาคดีพิพากษาอย่างไทยตามกฎหมาย ความซุกยี้คยาวไป ไม่สำเร็จประโยชน์ถึงความมุ่งหมายเดิมโดยมาก ครั้นเมื่อจีนมากขึ้น การที่จะหาตัวพระยาโชฎิกก็ยากขึ้นโดยลำดับ จนถึงเวลารวมศาลศาลกรมท่าชายจึงไคเลยไม่มีต่อไป...

การแก้ปัญหาอันนี้ตามนโยบายอนุเคราะห์ ควบคุมการตั้งศาลคดีจีน จึงมีไคประสพผลสำเร็จมาก เท่ากับการแก้ปัญหาควยวิธีการตั้งกรมการจีน

ข. นโยบายป้องกันเหตุร้าย รัฐบาลเริ่มนำนโยบายนี้มาใช้ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นนโยบายที่มุ่งแก้ปัญหาควยการคอยระวังป้องกันไม่ให้อังกฤษก่อเหตุร้าย ลดจำนวนการก่อความวุ่นวายในอณยลง นโยบายนี้ประกอบด้วยมาตรการย่อย ๆ 2 ประการคือ ส่งเรือรบพร้อมควยทหารปืนจำนวนหนึ่งออกมาลาดตระเวนตามเมืองต่าง ๆ และเกณฑ์ไพร่พลมารักษาย่านเมืองตอนครุขจีน

1. การส่งเรือรบพร้อมควยทหารปืนจำนวนหนึ่งออกมาลาดตระเวนตามเมืองต่าง ๆ รัฐบาลใช้มาตรการขอมนี้ในการป้องกันและลดจำนวนการก่อความวุ่นวายของอังกฤษในทุกภูมิภาค แต่มีแนวทางการปฏิบัติที่แตกต่างกันเล็กน้อยในภาคใต้ เนื่องจากอังกฤษมีการเคลื่อนไหวที่รุนแรงและทำทายมาก รัฐบาลจึงส่งเรือรบพร้อมควยทหารปืนจำนวนหนึ่งผลัดเปลี่ยนกันออกมาลาดตระเวนเป็น

1 กจช. ร.5น.8.7/11 เรื่องเดิม -พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5 ที่ 48/1005 วันที่ 23 กันยายน ร.ศ. 128 (พ.ศ. 2452) ถึงเจ้าพระยาบรมราชเสนาบดีกระทรวงนครบาล

ประจำ แม้ในเวลาที่พักอิงก็อยู่กันอย่างสงบ¹ ส่วนในเขตหัวเมืองชายทะเล
ตะวันออก ลุ่มแม่น้ำท่าจีน แม่น้ำแม่กลอง และภาคกลางนั้น รัฐบาลจะส่ง
เรือรบกลไฟออกมาลาดตระเวน เฉพาะในเวลาที่มีข่าวว่าพวกอั้งยี่มีที่ท่าจะก่อ
เหตุร้าย²

รัฐบาลมีจุดมุ่งหมาย 2 ประการในการส่งเรือรบออกมาลาดตระเวน
จุดประสงค์ข้อแรกคือ หากพวกอั้งยี่ก่อความวุ่นวายขึ้น ทหารเรือรบจะโค่นช่วย
เจ้าเมืองระงับเหตุการณ์ให้สงบเรียบร้อยโดยเร็ว สำหรับจุดประสงค์อีกข้อ
หนึ่งนั้น ก็เพื่อข่มขู่ให้พวกอั้งยี่เกิดความเกรงกลัวในกองกำลังของรัฐบาล จะ
โค่นไม่กล้าก่อการร้ายแรงใด ๆ

ปรากฏว่ามาตรการข้อนี้ประสบผลสำเร็จมากพอควรในการป้องกันมิ
ให้พวกอั้งยี่ก่อเหตุร้าย ก็จะได้เห็นได้จากกรณีของอั้งยี่เมืองฉะเชิงเทรา ซึ่ง

¹ กจช. ร.4 - ร.5 กท. เล่ม 37 เลขที่ 72 จ.ศ. 1231 ตรา
คร่าวว่าควยให้เรือรบออกไปรักษาราชการ เมืองตะวันตก

กจช. ร.5 กท. เล่ม 8 เลขที่ 43 จ.ศ. 1235 ว่าควยให้พระ-
ยาราษฎร์วังสัน ชาหลวงคุมเรือรบออกไปรักษาเมืองภูเก็ท ถ้ามีเหตุการณ์ พระ-
ยาราษฎร์วังสันบอกข่าวมา ให้ผู้ว่าราชการเมือง กรมการ พึงบังคับบัญชา 8 เมือง

กจช. ร.5 กท. เล่ม 10 เลขที่ 2 จ.ศ. 1235 ว่าควยให้เรือ-
รบชื่อ สยามประสัคคัมภ์ ออกไปรักษาเมืองภูเก็ทเปลี่ยนให้เรือรบชื่อ กอระเนเชน
กลับเข้ามา ๗ กรุง เทพฯ

² กจช. ร.5 มท. เล่ม 3 เลขที่ 146 จ.ศ. 1232 เมืองฉะเชิงเทรา
โปรดเกล้าฯ ให้เมืองอุทัยธานี หลวงศรีมหาธาออกไปพึงราชการรายจีน
เลี้ยงโต๊ะกัน

ร.5 มท. เล่ม 5 เลขที่ 9 จ.ศ. 1232 เมืองฉะเชิงเทราให้
เมืองอุทัยธานี ชาหลวงออกไปสืบสวนฟังความจีนตัว เทียบ

ตระเตรียมจะก่อการกำเริบขึ้นในเกือบ 5 พ.ศ. 2413 เมื่อทางการทราบข่าว
ไคส่ง เรือรบกลไฟชื่อ "สยามอรสมพล" พร้อมควยทหารปืนใหญ่ปืนเล็ก ออกมา
ลาดตระเวนที่เมืองนี้ พวกอั้งยี่เลยไม่กล้าดำเนินการตามที่คิดไว้¹ ส่วนพวก
ทหารเรือรบที่ออกมาตรวจตราตามเมืองต่าง ๆ ในภาคใต้เป็นประจำนั้น ไค
มีส่วนในการช่วยระงับความวุ่นวายที่เกิดขึ้นแทบทุกครั้ง เช่น เมื่อเกิดการจลา-
จลที่เมืองภูเก็ตในปลายปี พ.ศ. 2419 พวกทหารเรือรบไคเข้าช่วยปราบอั้งยี่
ควย²

2. การเกณฑ์ไพร่พลมารักษามืองคอนครุนจีน มาตรการข้อนี้
ใช้ปฏิบัติกันเฉพาะในภาคใต้เท่านั้น อั้งยี่ในภูมิภาคนี้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็น
กรรมกรตามเหมืองดีบุก ในยามปกติกรรมกรเหล่านี้ซึ่งมีทั้งยี่หิ้นและบุน เท่ากงจะ
แยกย้ายกันต่างงานอยู่ตามเหมืองของพวกตน ไม่ค่อยได้พบเผชิญหน้ากัน เหตุ-
ร้ายที่เกิดขึ้นจึงมีน้อย แต่เมื่อถึงครุชจีน จะมีการปิดเหมือง ไหว้เจ้าทำบุญ
แล้วหยุดงานให้พวกกรรมกรเที่ยวเตร่ 5 - 6 วัน³ กรรมกรบุน เท่ากงและยี่-
หิ้นเหล่านี้มักจะมาเลี้ยงฉลองชุมนุมกันอยู่ที่ตลาดในตัวเมือง พอเมาสุรา ก็มัก
จะทะเลาะวิวาทกัน จึงมีเหตุร้ายเกิดขึ้นในช่วงครุชจีนเสมอ⁴ รัฐบาลจึงปอง-
กันควยกวร เกณฑ์ไพร่พลมารักษามืองเพิ่มขึ้น⁵ ปรากฏว่าวิธีการนี้ใช้ได้

¹ กจร. ร.5 มท. เล่ม 5 เลขที่ 9 จ.ศ. 1232 เรื่อง เติม

² อ่านรายละเอียดเรื่อง "การจลาจลที่เมืองภูเก็ต พ.ศ. 2419"

ไคในบทที่ 4

³ กจร. ร.5 กท. เล่ม 61 เรื่องที่ 1 จีนมาเกากับจีนฮกเกี้ยน

เมืองนครศรีธรรมราชวิวาทกัน (จ.ศ. 1237)

⁴ กจร. ร.5 กท. เล่มที่ 34 จ.ศ. 1243 คอบเมืองตะกั่วป่าว่า
ควนใหญ่พระอนุรักษโยธา หลวงสรเสณี ขาหลวงชำระคดีสินความพวกจีนยี่หิ้น
จีนโฮเซง วิวาทกัน ณ เมืองตะกั่วป่า

⁵ กจร. ร.5 กท. เล่ม 16 เลขที่ 90 จ.ศ. 1239 คอบขาหลวง
กรมการว่าควยจ่ายเสบียง และสืบจับผู้ร้ายยิงหลวงอัศฎังคตสิงขรคาบ ณ เมืองภูเก็ต

ผลคือพอสมควร เหตุร้ายต่าง ๆ ที่เคยเกิดขึ้นในคอนทรวงจีนไค่คนน้อยลง

ค. นโยบายควบคุมการตั้งอั้งยี่ รัฐบาลเริ่มใช้นโยบายนี้ในสมัยรัชกาลที่ 3 และไค้ใช้เรื่อยมาจนถึง สมัยรัชกาลที่ 5 โดยมีไค้ยกเลิก แต่ไค้มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงวิธีการควบคุมบ้าง เพื่อให้เหมาะกับภาวะการณ์ในแต่ละสมัย ซึ่งแบ่งไค้เป็น 3 ช่วงระยะ คือ ช่วง พ.ศ. 2367 - 2400, ประมาณศกศวรรษ พ.ศ. 2400 - 2432 และ พ.ศ. 2432 - 2453 สำหรับวิธีการควบคุมของรัฐบาลนั้นมีอยู่ 2 ลักษณะคือ ควบคุมไม่ให้ตั้งอั้งยี่ และควบคุมในรูปของการอนุญาตให้ตั้ง แต่ต้องอยู่ภายในขอบเขตที่กำหนดไว้ ไม่ว่ารัฐบาลจะควบคุมการตั้งอั้งยี่คววิธีไค้ ก็ล้วนแล้วแต่มีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้สมาคมลับอั้งยี่สลายตัวไป

ในช่วง พ.ศ. 2367 - 2400 ซึ่งเป็นระยะแรกที่รัฐบาลเผชิญกับปัญหาอั้งยี่นั้น นโยบายควบคุมของรัฐบาลเป็นไปในรูปของการห้ามไม่ให้ชาวจีนรวมกลุ่มกันตั้งสมาคมลับ (อั้งยี่) หากชาวจีนกลุ่มไค้ไม่เชื่อฟัง สอบจับตั้ง ทางการจะจับกุมมาลงโทษ แต่ในทางปฏิบัติ เนื่องจากรัฐบาลขาดกำลัง เจ้าหน้าที่ที่จะคอยตรวจตรา อีกทั้งบรรดาเจ้าเมืองก็ไม่สนใจดูแลห้ามปราม การประกาศห้ามตั้งอั้งยี่จึงประสบผลล้มเหลว ชาวจีนยังคงสอบจับตั้งสมาคมลับอยู่เสมอ สมาคมอั้งยี่ที่ไม่ไค้กระทำผิดกฎหมาย หรือกระทำบางเพียงเล็กน้อย จึงสามารถตั้งดำเนินการอยู่ไค้โดยรัฐบาลมิไค้เข้าแทรกแซงยุ่งเกี่ยวกับไค้ อย่างไรก็ดี ทางการจะเข้ามาจัดการกับพวกอั้งยี่ไค้แค่เฉพาะในเวลาที่พักพวกชาวจีนเหล่านี้ ละเมิดกฎหมายอย่างรุนแรง จึงจะเห็นไค้จากกรณีการวิวาทของอั้งยี่จับทุริใน พ.ศ. 2367 การตั้งคนเป็น

รัฐบาลคาดหวังว่า หากอนุญาตให้ตั้งอั้งยี่ไค้ แต่มีกฎข้อบังคับที่จะต้องปฏิบัติตามมากมาย คงจะทำให้สมาคมลับอั้งยี่ค่อย ๆ สลายตัวไปเอง

โจรสลัดสะคมชาวบ้านของอังกฤษขึ้นกริชขีตรีและสาครบุรีเมื่อ พ.ศ. 2385 การตั้ง
คนเป็นโจรสลัดตามชายฝั่งทะเลของพวกอังกฤษภาคใต้ (พ.ศ. 2388) การก่อ
ความวุ่นวายของอังกฤษสาครบุรี (พ.ศ. 2390) และการก่อจลาจลของอังกฤษนิ-
เซิงเทรา¹ (พ.ศ. 2391) เป็นต้น

เมื่อมาถึงช่วงที่สองซึ่งอยู่ในระยะเวลาประมาณศตวรรษของปี พ.ศ.
2400 - 2432 การควบคุมอังกฤษใต้เปลี่ยนวิธีการไปจากการห้ามไม่ให้ตั้ง มา
เป็นการอนุญาตให้ตั้ง ภายใต้กฎเกณฑ์บางประการ ซึ่งมีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้
คือ ชาวจีนกลุ่มใดจะตั้งอังกฤษ ต้องมาขึ้นคำร้อง ขออนุญาตต่อทางการก่อน
ในคำรอนั้นจะต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของสมาคม ที่ตั้งสมาคม
จำนวนสาขา (ถ้ามี) รายชื่อเจ้าหน้าที่ระดับหัวหน้า รายชื่อสมาชิกพร้อมทั้งอาชีพ
และที่อยู่ของบุคคลเหล่านี้ เมื่อยื่นรายละเอียดครบถ้วนแล้ว ทางการจะอนุญาต
ให้ตั้งอังกฤษใต้ จากนั้นหัวหน้าสมาคมต้องมาทำพิธีถือน้ำกระทำสัตย์ พร้อมกับทำ
สัญญาทันทันกับรัฐบาลในนามของอังกฤษทั้งปวงว่า พวกตนจะไม่กบฏคิดร้ายต่อ-
แผ่นดิน ไม่ข่มเหงรังแกชาวบ้าน จะดำเนินกิจการของสมาคมในขอบเขตของ
กฎหมายบ้านเมือง และจะให้ความร่วมมือกับรัฐบาลในทุก ๆ เรื่องที่มีคำสั่งมา
เมื่อจะมีการประชุมหรืองานเลี้ยงใด ๆ จะแจ้งให้ทางการทราบก่อน หากมี
สมาชิกใหม่เพิ่มขึ้น ก็จะรีบส่งรายชื่อมาให้ ถ้าอังกฤษใดประพฤติคนไม่ดีละ-
เมิดสัญญาทันทันที่ได้ให้ไว้ ทางการจะลงโทษอย่างหนัก และหัวหน้าสมาคมจะ
ต้องได้รับโทษด้วย ในฐานะที่ไม่ควบคุมดูแลอังกฤษใต้ในสังกัดของตนอย่างเข้มงวด²

¹ อ่านรายละเอียดเกี่ยวกับ เหตุการณ์เหล่านี้ได้ในบทที่ 3 และบทที่ 4

² กษ. จดหมายเทศราชกาลที่ 5 เลขที่ 2899 (มคที่ 139/16) เรื่อง
ราวสัญญาของหัวหน้าอังกฤษ (ทันทันอังกฤษ)

กษ. ร.5 น.33/12 หัวหน้าอังกฤษยกกต่าง ๆ ทำทันทัน (จ.ศ. 1243
= พ.ศ. 2424)

กษ. จดหมายเทศราชกาลที่ 5 เลขที่ 2315 (มคที่ 230/2) พระ-
ราชคำร้อกพระราชบัญญัติจีนอังกฤษ จ.ศ. 1244

การที่รัฐบาลเปลี่ยนวิธีการควบคุมอั้งยี่ เกิดจากปัจจัยหลักกันสำคัญ 2 ประการ ปัจจัยข้อแรกคือ ความล้มเหลวของการห้ามตั้งอั้งยี่ในช่วง พ.ศ. 2367 - 2400 ทำให้รัฐบาลเกิดความคิดว่า หากอนุญาตให้ชาวจีนตั้งอั้งยี่ได้ ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้ น่าจะไคผลดีกว่า การห้ามไม่ให้ตั้งอั้งยี่ แล้วไม่สามารถควบคุมให้เป็นไปตามนั้น สำหรับปัจจัยสำคัญข้อที่สองมีอยู่ว่า ภายหลังจากการทำสนธิสัญญากับชาติตะวันตก ชาวจีนพวกหนึ่ง ได้ฉวยโอกาสเข้าไปเป็นคนในบังคับต่างประเทศ กลายเป็นกลุ่มจีนในบังคับ ในขณะที่เดียวกัน การเผยแพร่ศาสนาของพวกบาทหลวงและมิชชันนารี ไคทำให้เกิดกลุ่มจีนเซาริต จึงมีชาวจีนอยู่ถึง 3 กลุ่มคือ จีนอั้งยี่ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ มีสมาชิกมากที่สุด จีนในบังคับ และจีนเซาริต ชาวจีนสองกลุ่มหลังนี้ แม้จะเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นใหม่ แต่ก็ไคก่อปัญหาให้แก่รัฐบาลไม่น้อย พวกจีนในบังคับไคใช้อำนาจต่างชาติที่ตนสังกัดอยู่ แสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในทางที่ไม่ค่อยจะถูกตองนัก และไคสร้างปัญหาทางด้านการศาล ส่วนพวกจีนเซาริตก็อิงอำนาจบาทหลวง คุ้มเข้ม เหวง รัง แกกกลุ่มชนที่นับถือศาสนาอื่น และมีเรื่องวิวาทขัดแย้งกับพวกอั้งยี่อยู่เป็นประจำ รัฐบาลจึงคิดไคการอนุญาตให้ตั้งอั้งยี่ได้ เป็นเครื่องมือในการไคให้พวกอั้งยี่เป็นฝ่ายของทางการ ไม่ไคละไปเป็นจีนในบังคับ¹ (ซึ่งจะไคผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการศาลมากกว่า) ในขณะที่เดียวกัน ก็ไคให้พวกอั้งยี่ คานอำนาจพวกจีนเซาริตไม่ให้ประพฤติเหิมเกริม คุ้มเข้ม เหวง รัง แกกกลุ่มชนที่นับถือศาสนาอื่น² การเปลี่ยนแปลงวิธีการควบคุมอั้งยี่ในครั้งนี้ รัฐบาลหวังผลถึง

¹ กจช. ร.5 บ.1.2/4 พระราชกฤษฎีกาที่ 5 ร.ที่ $\frac{1.50}{43}$ วันพุธขึ้น 8 ค่ำเดือน 9 จ.ศ. 1243 (พ.ศ. 2424) ถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลากรมพระบำราบปรปักษ์

² กจช. ร.5 บ.11/34 เรื่องราวฎีกาเบ็ดเตล็ด สิ่งละเล็กละน้อย (25 เมษายน ร.ศ. 112 - 14 มีนาคม ร.ศ. 119) หน้า 83 - 85

3 ประการคือ

1. ต้องการควบคุมให้อั้งปี้ทุกกลุ่มค่า เน้นกิจการของสมาคมคนในขอบเขตของกฎหมายบ้านเมือง และอยู่อย่างสงบ ไม่ก่อความวุ่นวายใด ๆ
2. ต้องการให้พวกจีนอั้งปี้ขึ้นอยู่กับรัฐบาลไทย ไม่ละออกไปเป็นจีนในบังคับต่างประเทศ
3. ต้องการให้พวกจีนอั้งปี้เป็นเครื่องมือข่มขู่ไม่ให้พวกจีนเขารีดกค-
ชี่ซิม เหวง รัง แกก ลุ่ม ชนที่นับถือศาสนาอื่น

ความมุ่งหมายของรัฐบาลประสบความสำเร็จในสองข้อหลัง การอนุญาตให้อั้งปี้ได้มีส่วนอย่างมากในการชักจูงให้พวกอั้งปี้ส่วนใหญ่ไม่ละไปเป็นจีนในบังคับต่างประเทศ ยังคงอยู่ในบังคับของรัฐบาลไทย เหมือนดัง เช่นแต่ก่อน ส่วนการให้พวกจีนอั้งปี้คานอำนาจพวกจีน เขารีดกคชี่ซิม เหวง รัง แกก ลุ่ม ชนที่นับถือศาสนาอื่น พวกจีน เขารีดกคชี่ซิม เหวง รัง แกก ลุ่ม ชนที่นับถือศาสนาอื่น จะเห็นได้จากฎีกาของราษฎรไทย จีน เขมร ลาว ในแขวง เมืองราชบุรีรวม 283 คน ที่ร้องทุกข์ต่อรัฐบาลเกี่ยวกับการกคชี่ซิม เหวง รัง แกก ลุ่ม ชนที่นับถือศาสนาอื่น คนหนึ่งของฎีการ้องทุกข์กล่าวว่า ในช่วงที่มีพวกอั้งปี้ พวก เขารีดกคชี่ซิม เหวง รัง แกก ลุ่ม ชนที่นับถือศาสนาอื่น เป็นคนจีนไม่กล้ากคชี่ซิม เหวง รัง แกก ลุ่ม ชนที่นับถือศาสนาอื่น ราษฎรต่างอยู่เย็น เป็นสุข

... แต่เมื่อสมเด็จเจ้าพระยาฯ ยังไม่ถึงแก่พิราลัยนั้น พวก เขารีดกคชี่ซิม เหวง รัง แกก ลุ่ม ชนที่นับถือศาสนาอื่น ควบคุมแห่งราษฎรไม่ ควบคุมสมเด็จเจ้าพระยาฯ ชุม เลี่ยง จิน นายอั้งปี้ ควบคุมกันอยู่ เป็นพวกพ้อง ถ้าจะเกิดการวิวาทคุมแห่งกันควยประการใด ก็หากดูด้วยกันไม่ หรือจะเป็นความกัน ผู้ว่าราชการเมือง กรมการก็ไม่อาจเขากู้พวก เขารีดกคชี่ซิม เหวง รัง แกก ลุ่ม ชนที่นับถือศาสนาอื่น เวลานั้นราษฎรจึงมีความเย็น เพราะไม่มีที่คุมแห่งกันใด! ...

สำหรับความมุ่งหมายข้อแรกนั้นไม่ประสบผลดังที่หวังไว้ รัฐบาลไม่สามารถควบคุมให้พวกอั้งปี้ประพฤติตามสัญญาที่ตนพบ ในช่วงที่อนุญาตให้อั้งปี้

ไถ่นั้น พวกอั้งยี่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคใต้ไคละ เม็กซิโก ญูญาทตัมบน ก่อการ
 ร้ายแรงขึ้นหลายครั้ง รัฐบาลต้องเกณฑ์กำลังมากมาย เขาปราบปราม เหตุ-
 การณ์จึงสงบลงไค มีสาเหตุสำคัญ 2 ประการที่ทำให้รัฐบาลประสบความสำเร็จ-
 เหลวในการควบคุมอั้งยี่ สาเหตุข้อแรก คือ ขอจำกัดทางคานจิ้นในบึงคัมและ
 จิ้นเขาริต ทำให้รัฐบาลไม่กล้าลงโทษพวกอั้งยี่ที่ก่อความวุ่นวายอย่างรุนแรง
 มักผ่อนปรนให้เสมอ เมื่อทำผิดแล้ว ใ้รับโทษน้อย พวกอั้งยี่เลยไคใจ พา-
 กันละ เม็กซิโก ญูญาทตัมบน ก่อความวุ่นวายอยู่เนือง ๆ ส่วนสาเหตุข้อที่สองมีอยู่
 ว่า องค์การทางคานการปราบปรามของรัฐบาลในช่วงนั้น ไม่ค่อยจะมีประสิทธิ-
 ภาพนัก มักปฏิบัติงานไคไม่เข้มแข็ง พวกอั้งยี่จึงไม่เกรงกลัว กล่าวก่อการ-
 กำเริบทำหายอำนาจของทางการ² ปัญหาการก่อความวุ่นวายของพวกอั้งยี่จึง
 ยังคงมีอยู่เหมือนเดิม

เมื่อการควบคุมอั้งยี่โดยการอนุญาตให้จัดตั้งสมาคมไคภายในเงื่อนไข
 บวงประการ ประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมายไคเพียงบางส่วน จึงเกิด-
 ปัญหาว่า รัฐบาลควรใช้วิธีการนี้ต่อไปอีกหรือยกเลิก แล้วหันกลับมาควบคุม
 ควบคุมวิธีการเดิมคือ ห้ามตั้งอั้งยี่ ปรากฏว่าความคิดเห็นของ เจาหนาที่ระดับ
 สูงของรัฐบาลแตกแยกออกเป็น 2 แนว พวกหนึ่งซึ่งมีสมเด็จ เจาพระยาบรม-
 มหาศรีสุริยวงศ์ เป็นหัวหน้า เห็นว่าควรใช้วิธีการใหม่ต่อไปเรื่อย ๆ เพราะ
 แม้พวกอั้งยี่จะก่อความวุ่นวาย สร้างปัญหาอยู่เสมอ แต่การอนุญาตให้ตั้งอั้งยี่
 ไคก็มีส่วนช่วยลดปัญหา เรื่องเงินอั้งยี่ละลายไปเป็นเงินในบึงคัม และปัญหาเรื่องเงิน

¹ กจช. ร.5 พศ. เล่ม 13 ที่ 189 สำเนาพระราชหัตถเลขา ร. ที่
 $\frac{402}{40}$ วันพฤหัสบดีแรม 13 ค่ำเดือน 4 จ.ศ. 1240 (พ.ศ. 2421) ถึง เจ้าพระ-
 ยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์

² กจช. ร.5 น.33/63 เรื่องอั้งยี่ -ลายพระหัตถ์กราบบังคมทูล
 ของพระเจ้าอนงขามรชอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ เสนาบดีกระทรวงนครบาล
 วันที่ 30 ธันวาคม ร.ศ. 122 (พ.ศ. 2446)

เขารัตกคชี่ซ่ม เห่งประชาชนไม่น้อย สำหรับวิธีการห้ามตั้งอั้งยี่ยังไม่ควรนำกลับมาใช้ในขณะนั้น (ประมาณคณตศวรรษของปี พ.ศ. 2420) เพราะรัฐบาลยังไม่พร้อมที่จะทำให้การประกาศหานี้ได้ผลอย่างแท้จริง เนื่องจากกลไกทางด้านการปราบปรามขาดประสิทธิภาพ อีกประการหนึ่ง การห้ามไม่ให้ตั้งอั้งยี่ จะทำให้ปัญหา เรื่องเงินในบึง คับและเงิน เขารัตกคชี่ความรุนแรงขึ้น¹

ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่ง รัชกาลที่ 5 ทรง เป็นหัวหน้า มีความเห็นในทางตรงข้าม กล่าวคือ ไม่เห็นด้วยกับการอนุญาตให้ตั้งอั้งยี่ เพราะการยอมให้สมาคมนี้ตั้งดำเนินการอยู่โดยถูกต้องตามกฎหมาย จะทำให้พวกอั้งยี่ทวีอำนาจและความเข้มแข็งขึ้นเรื่อย ๆ จนอาจจะก่อปัญหาร้ายแรงขึ้นได้ในอนาคต และแม้ว่าการอนุญาตให้ตั้งอั้งยี่จะช่วยลดปัญหา เรื่องการละไปสมัคร เป็นเงินในบึง คับ และช่วยลดปัญหาการกคชี่ซ่ม เห่งของพวกเงิน เขารัตกคชี่ในบึง คับ แต่ผลประโยชน์ที่ใครรับไม่คุ้มกับผลเสียที่เกิดจากการก่อความวุ่นวายของพวกอั้งยี่ จึงไม่ควรใช้วิธีการนี้อีกต่อไป ควรหันกลับมาใช้วิธีเดิม คือ ห้ามตั้งอั้งยี่²

ปรากฏว่าความคิดเห็นของกลุ่มสมเด็จเจ้าพระยาฯ มีผู้สนับสนุนมากกว่า รัฐบาลจึงยังคงควบคุมอั้งยี่ด้วยการอนุญาตให้ตั้งสมาคมใดภายใต้กฎข้อบังคับบางประการ แม้เมื่อสมเด็จเจ้าพระยาฯ ถึงแก่พิราลัยไปแล้ว (พ.ศ. 2425) ก็มีใบบอกเลิกการควบคุมในลักษณะนี้ แต่ใบบอกมาท่ามกลางความลังเลใจว่า จะหวนกลับไปใช้วิธีการเดิมหรือไม่จนถึงปี พ.ศ. 2432 อั้งยี่กรุงเทพฯ

¹ กจข. ร.5 บ.1.2/4 พระราชหัตถเลขา รัชกาลที่ 5 ร. ที่ $\frac{150}{43}$

เรื่อง เติม

กจข. ร.5 พศ. เล่ม 21 ที่ 436 สำเนาพระราชหัตถเลขา ร. ที่ $\frac{124}{45}$ วันพฤหัสบดีที่ 1 คำเดือน 7 จ.ศ. 1245 (พ.ศ. 2426) ถึง เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี

² เรื่อง เดียวกัน

ยกสมัครพรรคพวก เขาคึกกันครั้งใหญ่ ยังผลให้รัฐบาลคัดสินใจไถ่อย่าง เด็ดขาดที่จะ
หวนกลับมาใช้วิธีการเดิมคือ ห้ามตั้งสมาคมลับ การควบคุมอั้งยี่กบฏการอนุญาต
ให้ตั้งสมาคมใดภายในเดือนไชยบางประการจึงยุติลงในปีนั้น¹ (พ.ศ. 2432)

แม้ว่ารัฐบาลจะออกประกาศห้ามไม่ให้ชาวจีนตั้งสมาคมลับอีกต่อไป แต่
พวกชาวจีนก็ไม่ยอมเชื่อฟัง ยังคงลอบตั้งอั้งยี่ ก่อความวุ่นวายอยู่เหมือนเดิม
รัฐบาลจึง เริ่มดำเนินการปราบปรามพวกชาวจีนที่ละเมิดขอห้าม แต่ในระยะแรก
ต้องประสบปัญหาว่า องค์การทางด้านการปราบปรามคือ กองตระเวนยั้งชาดประ-
สิทธิภาพอยู่มาก ไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่าง เข้มแข็งและฉับไว พวกชาวจีน
เลยไม่เกรงกลัว กล้าละเมิดขอห้ามของทางการ ลอบจัดตั้งสมาคมลับอีก เช่น เคย²

รัฐบาลตระหนักถึงความไม่ เข้มแข็งของกองตระเวนที่ก่อให้เกิดผลดัง
กล่าว จึง เริ่มปฏิรูปปรับปรุงการทำงานขององค์การนี้ให้ดีขึ้น ผลของการปรับปรุง
ทำให้กองตระเวนในช่วงปลายรัชกาลเข้มแข็งขึ้นกว่า เดิมมาก สามารถปฏิบัติงาน
ทางด้านการปราบปรามอย่างไต่ผล จนพวกชาวจีนไม่ค่อยกล้าก่อการกำเริบ และ
การลอบตั้งอั้งยี่ไคลคนอยลง ดังปรากฏในคำกราบบังคมทูลรายงานลงวันที่ 30

¹ กจข. ร.5 น. 33/19 หนังสือของพระยาอินทราธิบดีสีหราชรอง เมือง
ที่ 242/646 วันที่ 4 พฤศจิกายน ร.ศ. 113 (พ.ศ. 2437) ถึง เสนาบดีกระทรวง
นครบาล

² กจข. ร.5 น.33/19 หนังสือของพระยาอินทราธิบดีสีหราชรอง เมือง
ที่ 242/646 เรื่องเดิม และ ร.5 น.33/24 จีนอั้งยี่ก่อการกำเริบ ทำราย
ราชการ จกหมายพระอนันต์นรินทร์ที่ 120/17900 วันที่ 22 พฤศจิกายน ร.ศ.
114 (พ.ศ. 2438) ถึง เสนาบดีกระทรวงนครบาล

ชันวาคม ร.ศ. 122 (พ.ศ. 2446) ของพระเจ้านองยาเชอ กรมหมื่นนเรศวร-
วรฤทธิ เสนาบดีกระทรวงนครบาล ตอนหนึ่งของรายงานกล่าวว่า

...ถ้าจะเทียบควย เหตุความตระหนกตกใจของมหาชนในครั้ง โนนกับปัจจุบัน
นี้ ก็คงจะไม่มีเหตุถึงตองตกใจอย่างครั้ง โนน และเทียบควยกริยาความ
ประพฤติของจีนในครั้ง โนนกับปัจจุบันนี้ จีนก็เรียบร้อยไม่กำเริบเหมือนแต่
ก่อน เมื่อเทียบควยกรมกองตระเวนแต่ก่อนกับปัจจุบันนี้ กรมกองตระเวน
ก็ดีกว่าแต่ก่อน เป็นอันมาก¹ ...

นอกจากใช้กำลัง เข้ายปราบปรามมิให้พวกชาวจีนตั้งอั้งยี่แล้ว รัฐบาลยัง
ใช้ตัวบทกฎหมาย เป็นเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งในการทำให้การประกาศห้ามโคผดอย่าง
แท้จริง แม้ว่ารัฐบาลเคยห้ามตั้งอั้งยี่อยู่ระยะหนึ่งในช่วง พ.ศ. 2367 - 2400
แต่ก็ไม่ได้ออกกฎหมายว่าควยอั้งยี่มาควบคุมปราบปรามชาวจีนที่ตั้งสมาคมลับ โดย
รัชกาลที่ 5 ทรงพระราชดำริว่า เมื่อห้ามตั้งอั้งยี่แล้ว ก็ควรจะมีบัญญัติกฎหมาย
เกี่ยวกับเรื่องนี้ออกมาควย เพื่อใช้เป็นหลักในการดำเนินงาน²

ในปี พ.ศ. 2439 พระองค์ไคโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาอภัยราชา
(โรดิง ยัคมินส์) และพระเจ้านองยาเชอกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ เสนาบดีกระทรวง
นครบาล ช่วยกันศึกษาข้อบังคับตลอดจนถึงสัญญาต้นฉบับต่าง ๆ ที่เคยใช้ใน
สมัยอนุชชาติตั้งอั้งยี่ รวมทั้งศึกษากฎหมายสมาคมลับที่อังกฤษประกาศใช้ใน
มลายูและป็นัง เพื่อนำความรูเหล่านี้มาปรับปรุงบัญญัติกฎหมายอั้งยี่ไว้ใช้ในประ-
เทศไทย แต่เนื่องจากว่าในขณะนั้น เจ้าพระยาอภัยราชาคิดราชการอื่นที่สำคัญ

¹ กจข. ร.5 น.33/63 เรื่องอั้งยี่ - ลายพระหัตถ์กราบบังคมทูลของ
พระเจ้านองยาเชอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ วันที่ 30 ชันวาคม ร.ศ. 122
(พ.ศ. 2446)

² กจข. ร.5 น.33/27 พระราชบัญญัติเรื่องอั้งยี่ - พระราชหัตถ์เลขา
รัชกาลที่ 5 ที่ 25/609 วันที่ 17 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 114 (พ.ศ. 2438) ถึงพระ-
เจ้านองยาเชอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ

กว่า การร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ เป็นไปอย่างล่าช้า คงใช้เวลาจนถึงปีเศษ จึงแล้วเสร็จ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2440 และโคประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้โดย่าง เป็นทางการในวันที่ 10 เดือนเดียวกัน¹ (10 ตุลาคม พ.ศ. 2440)

กฎหมายฉบับ²ที่บัญญัติขึ้นมีทั้งหมด 18 มาตรา มีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้คือ นับตั้งแต่วันที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติ สมาคมต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นของชนชาติใดที่ใดตั้งอยู่แล้วก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติ หรือจะตั้งขึ้นในอนาคต ถ้ามีสมาชิกตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป จะต้องมาขึ้นคำร้อง ขอจดทะเบียนตั้งสมาคมกับเจ้าหน้าที่ของทางการ ในคำร้องนั้น จะต้องแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับจุดประสงค์ของสมาคม ขอบังคับ รายชื่อสมาชิก รายชื่อหัวหน้าและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ พร้อมทั้งค่าบดที่อยู่ รวมทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับที่ตั้งของสมาคมไว้อย่างครบถ้วน เจ้าหน้าที่จะพิจารณาตรวจสอบคำร้องที่ขึ้นมา ในระหว่างการตรวจสอบ เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจที่จะออกหมาย เรียกผู้ใดก็ได้ในสมาคมมาสอบปากคำขอรายละเอียดเพิ่มเติม เมื่อตรวจสอบแล้ว ถ้าเห็นว่าสมาคมใดดำเนินกิจการอย่างถูกต้องในขอบเขตของกฎหมายบ้านเมือง ก็จะอนุญาตให้จดทะเบียนตั้งสมาคมได้ และสมาคมที่ตั้งขึ้นนี้จะต้องปฏิบัติตามกฎข้อบังคับที่รัฐบาลกำหนดไว้ทุกประการ หากล่วงละเมิด จะถูกลงโทษ และถอนทะเบียนสมาคมทันที นอกจากนั้น ทางราชการเรียกเงินค่าประกันในวงเงินไม่เกิน 4,000 บาท เพื่อเป็นการค้ำประกันว่า สมาคมจะไม่ประพฤติผิดกฎหมาย สำหรับสมาคมที่ไม่ได้รับอนุญาตให้จดทะเบียนนั้น จะต้องเลิกกิจการไป หากไม่เชื่อฟัง จะถูกลงโทษฐานตั้งสมาคมของสมุญคนอย่างผิด

1 กจข. ร.5 น.33/27 เรื่อง เลิม และ น.33/17 ลายพระหัตถ์กราบบังคมทูลของพระเจ้าอนงยาเซอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ที่ 9/1878 วันที่ 16 พฤษภาคม ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) ถึงสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

²อ่านรายละเอียดของพระราชบัญญัติฉบับนี้ ร.ศ. 116 ใต้ที่ภาคผนวก จ.

กฎหมาย ผู้เป็นหัวหน้าจะถูกลงโทษจำคุก 5 ปี หรือปรับ 2,000 บาท หรือทั้งปรับและจำคุก ส่วนสมาชิกอื่น ๆ จะได้รับโทษลดหลั่นกันไปตามฐานะความสำคัญของแต่ละบุคคล ในช่วงครึ่งท้ายของพระราชบัญญัติไคระบรายละเอียคต่าง ๆ เกี่ยวกับลักษณะของกิจกรรมการรวมกลุ่มที่ถือว่าเป็นความผิดทางกฎหมาย และโทษที่จะได้รับหากกระทำกิจกรรมนั้น ๆ¹

พระราชบัญญัติฉบับนี้ พ.ศ. 2440 ได้วางขอบเขตอย่างกว้างขวาง ครอบคลุมถึงการจดทะเบียนสมาคมโดยทั่วไปด้วย แต่ก็กล่าวไว้อย่างสังเขป มิได้ให้รายละเอียดปลีกย่อยไว้เลย จุดมุ่งหมายหลักของพระราชบัญญัตินี้คืออยู่ที่สมาคมลับซึ่งมีกฎข้อบังคับส่วนใหญ่ที่ตรวจสอบออกมาถึงความครบถ้วนประมาทสมาคมลับนี้ เป็นสำคัญ พวกอังกฤษตระหนักถึงความจริงข้อนี้ จึงมีใครมาขอจดทะเบียนตั้งสมาคม มีอยู่บางกลุ่มกลับมาเป็นคำร้องขอเลิกกิจการ ซึ่งรัฐบาลก็ได้อนุมัติให้ตามคำขอ และได้ถือโอกาสสอบปากคำผู้เป็นหัวหน้า บันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับสมาคมเหล่านี้ไว้ทั้งหมด เพื่อจะเป็นหลักฐานที่ใช้ประโยชน์ได้ในอนาคต²

¹ กจข. ร.5 น.33/31 พระราชบัญญัติจดทะเบียนอังกฤษ ร.ศ. 116 (8 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 114 - 31 มีนาคม ร.ศ. 116)

² กจข. ร.5 น.33/27 เรื่อง เติม - ดายพระหัตถ์กรมบังคับมณฑลของพระเจ้านองยาเธอ กรมหมื่นนเรศรวรฤทธิ์ ที่ 260/13494 วันที่ 7 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440)

เมื่อประกาศพระราชบัญญัติไปแล้ว ใค้มีสมาคม สโมสรของคนไทยมาขอจดทะเบียนนี้คือ ศรีทาสโมสร บรรรเพิงหัตถ์นาคาร สโมสรกรมมหาดเล็ก วิทยาทาน และพจนคดีทาน ส่วนสมาคมของชาวต่างประเทศนั้น จนถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2440 ก็ยังมีใครมาขอจดทะเบียนตั้งสมาคม รัฐบาลจึงมอบหมายให้กระทรวงต่างประเทศมีหนังสือเตือนไปยังทูตและกงสุลของทุกประเทศ ให้พวกสโมสรต่าง ๆ มาจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติ (สรุปจาก ร.5 น.33/27)

เมื่อพิจารณาการดำเนินงานทั้งหมดที่รัฐบาลไต้หวันกระทำไป นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2432 ที่เริ่มทวนกลับมาใช้วิธีการเดิม คือ ห้ามตั้งสมาคมลับ จนถึงช่วงปลายรัชกาล กล่าวได้ว่า รัฐบาลมีความจริงใจกับการประกาศห้ามตั้งอั้งยี่เป็นอย่างมาก จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่า การกระทำดังกล่าวมีผลกระทบต่อสมาคมลับอั้งยี่อย่างไรบ้าง การปราบปรามของรัฐบาลทำให้พวกชาวจีนโดยทั่วไปเริ่มไม่อยากจะ เป็นสมาชิกของสมาคมลับนี้อีกต่อไป ในระยะที่ชาวจีนเริ่มมีความรู้สึก เช่นนี้เห็น เป็นช่วงที่ภายในสมาคมลับอั้งยี่เองกำลังมีปัญหาคือ ความกลัวที่มีต่อภัยคุกคามที่เกิดขึ้น ปัญหาที่เกิดขึ้นเกิดจากการตีบทบาทยของสมาคมในด้านการให้ความช่วยเหลือแก่มวลสมาชิก เริ่มลดน้อยลงมาก หัวหน้าสมาคมและลูกน้อง ที่ใกล้ชิดกันแต่จะใช้อำนาจของสมาคมในการแสวงหาผลประโยชน์ทาง เศรษฐกิจที่มีขอบ เช่น คัมสุราเถื่อน ภาษีโรงพักชาวจีน ลักขโมยข้าวของ และปล้นสะดม การกระทำดังกล่าวได้สร้างความเลื่อมใสให้แก่สมาชิกโดยทั่วไปเป็นอย่างมาก เพราะต้องพลอยฟ้าพลอยฝนถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลตามจับกุมปราบปรามควย จึงทำให้ความรู้สึกไม่อยากจะ เป็นสมาชิกสมาคมลับนี้มีมากขึ้น ความรู้สึกดังกล่าวได้ทวีเพิ่มยิ่งขึ้น เมื่อรัฐบาลสามารถให้ความคุ้มครองแก่พวกชาวจีนอย่างเพียงพอ ซึ่งเป็นผลมาจากที่ รัฐบาลไต้หวันปรับปรุงการปกครอง

ปัจจุบันภายนอกและภายในสมาคมทั้งหมดที่ไต้หวันกล่าวมาแล้วนี้ เป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ชาวจีนส่วนใหญ่พากันถอนตัวจากการ เป็นสมาชิกอั้งยี่ สมาคมจึงมีขนาดเล็กลง ไม่มีกำลัง อำนาจ และความเข้มแข็ง เหมือนดัง เช่นแต่ก่อน นับตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา สมาคมลับอั้งยี่ได้เสื่อมลง เป็นลำดับ จนหมดอำนาจและบทบาทไปในต้นรัชกาลที่ 6²

²อ่านรายละเอียดเกี่ยวกับความเสื่อมภายในสมาคมลับอั้งยี่ได้ในบทที่ 2 หัวข้อ "พัฒนาการของสมาคม" (อั้งยี่)

² กจช. ร.5 ค.21/16 (2) เรื่องไปเหม็ง (13 มิถุนายน พ.ศ. 2453)

ผลกระทบของสมาคมลับอั้งยี่ที่มีต่อการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมไทยในช่วง
พ.ศ. 2367 - 2453

แม้ว่าสมาคมลับอั้งยี่จะก่อตั้งขึ้นด้วยจุดประสงค์เพื่อช่วยเหลือกันและกันในหมู่สมาชิก ทั้งในด้านการประกอบอาชีพ การปกป้องภัย และการส่งเคราะห์แก่กันในยามตกทุกข์ได้ยาก แต่สมาคมก็มีพฤติกรรมหลายประการที่สร้างปัญหาต่อความเดือดร้อนให้แก่สังคม จากหลักฐานเท่าที่มีอยู่ ในช่วงเวลาเกือบ 90 ปีที่สมาคมลับอั้งยี่เคลื่อนไหวดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ (พ.ศ. 2367 - 2453) สมาคมได้ก่อผลกระทบในคานาต่อการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของไทยในช่วงระยะนั้นอยู่มากมาย อาจสรุปผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งหมดได้ดังนี้

ก. ผลกระทบต่อการเมือง การปกครอง หากพิจารณาอย่างผิวเผิน กิจกรรมที่สมาคมลับอั้งยี่กระทำกันอยู่นั้นน่าจะไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อการเมือง การปกครองประเทศ เพราะสมาคมลับอั้งยี่ก่อตั้งขึ้นด้วยจุดประสงค์หลักทางคานา เศรษฐกิจและสังคม อีกประการหนึ่งพวกอั้งยี่เองก็ไม่เคยเข้ามาวุ่นวายยุ่งเกี่ยวกับการเมือง การปกครองของรัฐบาลเลย แต่ถ้าพิจารณาตามสภาพความเป็นจริงแล้ว จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมของสมาคมลับอั้งยี่ในคานาการทะเลาะวิวาทกัน และการก่อการจลาจล มีผลกระทบในคานาต่อสภาพการเมือง การปกครอง ในช่วงระยะนั้นอยู่มากมาย เพราะทำให้ความเชื่อถือของประชาชนที่มีต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลลดน้อยลง และเกิดข่าวเล่าลือในทางที่ไม่ดี

เมื่อพวกอั้งยี่ก่อเหตุร้ายแรงขึ้นครั้งใด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการยกสมัครพรรคพวกนับพันคน เข้าวิวาทห่มตีกัน จนถึงขั้นเผาทำลายทรัพย์สินสมบัติของแต่ละฝ่าย หรือการลุกฮือขึ้นก่อการจลาจลต่อต้านการกษัตริย์แห่งของขุนนางท้องถิ่น เมืองที่เกิดเหตุร้ายมักตกอยู่ในสภาพวุ่นวาย บั่นบั่นอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง เกิดข่าวเล่าลือที่ไม่ดีมากมายหลายประการ ทางคานาประชาชนก็ตกอยู่ในสภาพตื่นตระหนกตกใจ พวกกันอพยพหนีภัยไปอยู่ที่อื่นชั่วคราว เนื่องจากไม่มั่นใจในความคุ้มครองที่จะได้รับจากเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล จึงจะเห็นได้จากสภาพเมืองฉะเชิงเทรา

เมื่อเกิดการจลาจลของพวกอั้งยี่ในปี พ.ศ. 2391 สภามืองนครศรีธรรมราช
 เมื่อเกิดการวิวาทสู้รบกันของพวกยี่หีดวางทุ่งและฮกเก็บนในปี พ.ศ. 2418 สภาม
 เมืองระนองและเมืองภูเก็ต เมื่อเกิดการจลาจลของพวกขุนเท่าก่ง เมื่อปลายปี
 พ.ศ. 2419 แม้ว่าในที่สุดรัฐบาลจะสามารถระงับความวุ่นวายที่เกิดขึ้นให้
 สงบเรียบร้อยลงได้ แต่การที่มีเหตุการณ์ร้ายแรงในลักษณะนี้เกิดขึ้นหลายครั้ง ก็
 มีผลทำให้ความเชื่อถือของประชาชนที่มีต่อเจ้าหน้าที่ของทางการลดน้อยลง เกิด
 ขว้าวเล้าคือว่ารัฐบาลอ่อนแอ มีอำนาจน้อยกว่าพวกอั้งยี่ สภามเช่นนี้นับว่ามีผลเสีย
 ต่อการปกครองของประเทศอยู่ไม่น้อย รัชกาลที่ 5 เคยทรงกล่าวประชดถึงปัญหา
 ขอนี้ในคอนหนึ่งของพระราชหัตถเลขาที่ทรงมีไปถึงพระเจ้านองยาเธอ กรมหมื่น
 นเรศวรฤทธิ์ เสนาบดีกระทรวงนครบาลผู้ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องอั้งยี่ว่า
 "ในบัดนี้การก็ปรากฏโง่งมถึงยุโรปว่า จีนหัวหน่าจะมีอำนาจกว่าเจ้าแผ่นดินแล้ว
 เห็นว่าเป็นการเสียแก่บ้านเมืองมาก ขอให้คิดดูให้จงดี"¹

ข. ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ พฤติกรรมของสมาคมลับอั้งยี่ไม่ว่าจะเป็น
 เรื่องของกำรทะเลาะวิวาทสู้รบกัน การต่อต้านการกชชี่ข่มเหงของขุนนางท้องถิ่น
 หรือการลักลอบประกอบอาชีพทุจริตผิดกฎหมาย ล้วนแล้วแต่ได้ก่อผลกระทบในคาน
 ลบต่อสภาพเศรษฐกิจในช่วงระยะนั้นอยู่หลายประการ อาจสรุปได้ดังนี้คือ

1. ก่อให้เกิดความวุ่นวายทางเศรษฐกิจ พวกอั้งยี่เป็นแรงงานสำคัญ
 ในการผลิตของอุตสาหกรรมหลายประเภท เช่น โรงสีและโรงเลื่อยในภาคกลาง
 เหมืองแร่คีมกในภาคใต้ และโรงงานน้ำตาลในเขตหัวเมืองชายทะเลตะวันออก
 ลุ่มแม่น้ำท่าจีนและแม่น้ำแม่กลอง ภัยเหตุนี้ ครั้งใดที่พวกอั้งยี่ก่อเหตุร้ายแรงขึ้น

¹ กจข. ร. 5 น. 33/27 พระราชบัญญัติเรื่องอั้งยี่ - พระราชหัตถเลขา
 รัชกาลที่ 5 ที่ 25/609 วันที่ 17 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 114 (พ.ศ. 2438)

ไม่ว่าจะเป็นการทะเลาะวิวาทกัน หรือการจลาจลต่อคานขุนนางท้องถิ่น ก็จะมีผลทำให้อุตสาหกรรมเหล่านี้ต้องปิดกิจการไปชั่วคราว เนื่องจากขาดแรงงานที่จะใช้ในการผลิต เพราะพวกอั้งยี่พากันหยุดงานไปร่วมการวิวาทสู้รบ หรือไปร่วมก่อการจลาจล การที่อุตสาหกรรมโรงสี โรงเลื่อย เหมืองถ่านหินและโรงงานน้ำตาลต่างต้องปิดกิจการไปแหม่เพียงชั่วคราว ย่อมมีผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจในระบายน้อยไม่น้อย ผู้ประกอบการไม่สามารถส่งสินค้าออกสู่ตลาดตามปกติ ส่งผลให้ภาษีที่รัฐบาลเรียกเก็บจากสินค้าเหล่านี้ต้องพลอยลดน้อยลงไป ด้วยโดยปริยาย

การทะเลาะวิวาทและการจลาจลของพวกอั้งยี่ยังมีผลทำให้สินค้าประเภทเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวันมีราคาแพงขึ้นด้วย เพราะพวกอั้งยี่ที่ประกอบอาชีพเป็นพ่อค้าขายมีจำนวนอยู่ไม่น้อย เมื่อสมาคมของพวกคนมีเรื่องราวเกิดขึ้นครั้งใด พ่อค้าขายเหล่านี้มักจะหยุดงานไปร่วมกิจกรรมด้วย สินค้าจึงออกสู่ตลาดน้อยลง ราคาย่อมแพงขึ้นกว่าปกติ ทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน ครั้งจะเห็นได้ว่า เมื่อพวกอั้งยี่ยึดและตั้งเฮงก่อการวิวาทสู้รบกันที่ตลาดพลู ผังธนบุรี ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2438 นั้น พวกอั้งยี่ที่ปลุกพลชายพากันหยุดงานไปร่วมสู้รบด้วย ในผลถึงกับขาดตลาด ราคาก็แพงขึ้นกว่าเท่าตัว เจ้าหน้าที่ของทางการได้กล่าวถึงเรื่องผลขึ้นราคาไว้ในรายงานตอนหนึ่งว่า

...อนึ่งผลในตลาดขายขึ้นราคา โคนุเงินอั้งยี่พวกที่วิวาทกันในสวนพลูหลบหนีไป ผลที่ออกขายไม่มากเหมือนแต่ก่อน...

วันที่ 22 พฤศจิกายน (ราคาพลู) พันละ 3 บาท

วันที่ 23 พฤศจิกายน (วันวิวาท) เขา พันละ 4 บาท

เย็น พันละ 6 บาท

วันที่ 24 พฤศจิกายน พันละ 7 บาท

วันที่ 25 พฤศจิกายน พันละ 8 บาท

ครั้นวันที่ 26 พฤศจิกายน จีนกดับ เขามายังสวนพลูบาง เวลาเป็นราคาตกลง เพียงพันละ 4 บาท วันที่ (27 พฤศจิกายน) ราคาก็ลดลง เพียงพันละ

3 บาทแล้ว...¹

ส่วนการตั้งคนเป็นโจรสลัดปล้นเรือสินค้าตามชายฝั่งทะเลของพวกอังกืก็ไค่ก่อดผลกระทบในคานลตต่อสภาวะเศรษฐกิจในขณะนั้นอย่างมากเช่นกัน การเดินเรือค้าขายตามชายฝั่งทะเลขบเขาลง จนรัฐบาลตองระคมก่าดั่ง เขาปรายปรามพวกโจรสลัดอังกื เพื่อให้การคาค่าเนินไปไค่ตามปกติ ดั่งจะเห็นไค่จากกรณีของสลัดอังกืภาคไค่ซึ่ง เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2388 อังกืเหล่านี้ตั้งคนเป็นโจรสลัดปล้นเรือสินค้าตามชายฝั่งทะเลคั้งแต่ เมืองปรามจนถึง เมืองหลังสวน หรือกรณีสลัดอังกืหัว เมืองชายทะเลตะวันออก ซึ่งเหี่ยวอาละวาคปล้นเรือสินค้าในทองทะเลแถบนี้เมื่อประมาณ พ.ศ. 2400

2. รายได้ของรัฐบาลคณอยลง อาชีพทุจริตคณคณหมายอย่างหนึ่งทีพวกอังกืชอบกระทำกันมากก็คื การลักลอบคณเหล้าเถื่อนขวยแข่งกับพวกนายอากรสุรา ซึ่ง เป็นค้วแทนจ่าหน้ายทีไค่รับอนุญาตจากทางการ เหล้าทีพวกอังกืผลิตออกมาขวยมีไค่เสียบภาณีให้แก่รัฐบาล ราคาคณกว่า ประชาชนจึงนิยมซื้อ นายอากรสุราเลยขวยเหล้าคณอยลงกว่าเคิม เมื่อรายได้ของพวกเจาภาณีนายอากรสุราคคค่าลง บ้อมส่งผลไค่รายได้ของรัฐบาลทีเรียกเก็บจากภาณีสุราคองพลอยคณอยลงไปควย ภาณีสุราเป็นรายได้ทีสำคัญอย่างหนึ่งของรัฐบาล เมื่อ เป็นเช่นนี้ ในแต่ละปีรัฐบาลจึงตองสูญเสียรายได้ไปเป็นจำนวนมาก

3. รัฐบาลตองสูญเสียเงินทองในถารปรามปราม บทบาทในคานลตของพวกอังกืไม่ว่าจะ เป็นการวิวาทสุรบกัน การก่อจลาจลต่อคานการคคช้ซ่มเหงของขุนนางทองถิ่น หรือการลักลอบประกอบอาชีพทุจริตคณคณหมาย ลวนแล้วแต่ไค่ก่อดความวุ่นวายสรวงความ เคือครอนให้แก่อลุ่มชนอื่นในสังคม เป็นอย่างมาก รัฐบาลพยายามปรามปรามการกระทำเหล่านี้ให้หมคสิ้นไป ปรากฏว่าการปรามปรามแต่ละครั้ง รัฐบาลตองใช้เงินทองจำนวนไม่ค้อย นับเป็นความสูญเสียเปล้าทาง

¹ กจช. ร. 5 น. 33/17 เรื่องอังกืในมณฑลกรุง เทพฯ - รายงานกราบบังคณทูลของพระเจาองญาเชอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ เสนาบดีกระทรวงนครบาลที 25/20356 วันที่ 27 พฤศจิกายน ร.ศ. 114

เศรษฐกิจประการหนึ่ง

4. เกิดการสูญเสียทรัพย์สินโดยไร้ประโยชน์ เมื่อเกิดการวิวาทหรือการจลาจลขึ้นครั้งใด พวกอั้งยี่ซึ่งกำลังโกรธแค้นมักจะเผาทำลายทรัพย์สินสมบัติต่าง ๆ เช่น บ้านเรือนของราษฎร บ้านพักขุนนาง สถานที่ราชการ ร้านค้า เหมืองศิบัก และโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ไปเป็นจำนวนมาก การกระทำไม่ยั้งคิดนี้ก่อให้เกิดการสูญเสียทรัพย์สินอย่างไร้ประโยชน์ทั้งต่อพวกอั้งยี่เองและต่อรัฐบาลไทยด้วย

ค. ผลกระทบต่อดังคม พฤติกรรมของพวกอั้งยี่ในด้านการทะเลาะวิวาทกัน การก่อจลาจล และการลักลอบประกอบอาชีพทุจริตผิดกฎหมายใดก็ก่อผลกระทบในคานลมต่อดังคมถึง 3 ประการ คือ

1. ทำลายความสงบสุขของสังคม การวิวาทสู้รบและการก่อจลาจลของพวกอั้งยี่ในแต่ละครั้งสร้างความปั่นป่วนวุ่นวายขึ้นในชุมชนที่เกิดเหตุร้าย ประชาชนโดยทั่วไปซึ่งไม่ใคร่มีส่วนรู้เห็นในเหตุการณ์ต้องพลอยรับเคราะห์ที่ใคร่ความเดือดร้อนไปด้วย เช่น บ้านเรือนและทรัพย์สินสมบัติถูกเผาทำลาย บางคนเคราะห์ร้ายถูกลูกหลงจากการสู้รบ บางครั้งพวกอั้งยี่ที่กำลังบ้าคลั่งได้เข้าผู้คนทำให้ประชาชนหวาดกลัว เกิดความตื่นตระหนกตกใจ จนต้องพากันหนีภัยไปอาศัยอยู่ที่อื่นชั่วคราว พอเหตุการณ์สงบลง จึงโยกย้ายกลับมาอยู่ที่เดิม การทะเลาะวิวาทและการก่อจลาจลของพวกอั้งยี่นับว่าทำลายความสงบสุขของกลุ่มชนอื่นในสังคมมิใช่น้อย

2. คุกคามสวัสดิภาพชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน บทบาทของสมาคมลับอั้งยี่ที่ก่อให้เกิดผลกระทบขอนี้คือ พฤติกรรมในคานการปล้นสะดม ชาวบ้าน และผู้กรรโชกทรัพย์ การกระทำดังกล่าวสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนโดยทั่วไปเป็นอย่างมาก ชาวบ้านเหล่านี้ต้องสูญเสียทรัพย์สิน เงินทอง และยังถูกคุกคามสวัสดิภาพชีวิตและความปลอดภัยด้วย

3. เป็นแบบอย่างที่ไม่ดีของสังคม การที่ชาวจีนรวมกลุ่มกันตั้งสมาคม

ลับอึ้งยี่ แล้วสามารถนำกำลังอำนาจของสมาคมไปแสวงหาผลประโยชน์ทาง เศรษฐกิจที่มีขอบ อีกทั้งยังสามารถก่อการกำเริบต่าง ๆ นั้น มีอิทธิพลทำให้พวกคนไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 ลอกเลียนแบบอย่าง ก่อตั้งสมาคมลับของพวกคนขึ้นบ้าง ส่วนใหญ่เป็นสมาคมเล็ก ๆ ที่ไม่มีกำลังอำนาจมาก เท่ากับสมาคมลับอึ้งยี่ และปราบปรามได้ไม่ยาก ถึงกระนั้น สมาคมลับของพวกคนไทยก็โกล่รางวัลปัญหาก่อความเดือดร้อนให้แก่สังคมไม่น้อย เพราะสมาคมใดออกเทีบวปลนสะคม- ชูกรรโชกทรัพย์ชาวบ้านอยู่เนื่อง ๆ และยังมีโคตักลอบทำเงินแดงอีกด้วย¹

จากหลักฐานของทางการ พวกคนไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 เคยก่อตั้งสมาคมลับของคนขึ้นที่กรุงเทพฯ ปทุมธานี เมืองกำเนิดคนคุณ เมืองปะทิว เมืองชุมพร เมืองหลังสวน เมืองไชยา เมืองกาญจนบุรี เมืองตะกั่วทุ่ง เมืองตะกั่วป่า เมืองคีรีรัฐนิคม และ เมืองถลาง สมาคมที่ตั้งขึ้นมีชื่อต่าง ๆ กันออกไป เช่น สมาคมยี่หินไทย สมาคมยี่หินศรีษะกระปือ สมาคมกตัญญู และสมาคมสามัคคี-สุจริตเจริญสุข² เป็นต้น

มีข้อที่น่าสัง เกตว่า ตลอดระยะเวลาเกือบ 90 ปีที่สมาคมลับอึ้งยี่เคลื่อนไหวดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ นั้น บทบาทในคานพลของสมาคมใดสร้างปัญหาและ

^{1,2} กจช. ร.5 กท. เล่ม 25 เลขที่ 23 จ.ศ. 1242 และเล่ม 28 เลขที่ 66 จ.ศ. 1242 เรื่องยี่หินไทย

กจช. ร.5 กท. เล่ม 49 เลขที่ 83, 84, 86, 87, จ.ศ. 1248. และเล่ม 50 เลขที่ 54, 71 จ.ศ. 1248

เล่ม 54 เลขที่ 54, จ.ศ. 1250 เรื่องยี่หินศรีษะกระปือ
กจช. ร.5 น.33/17 ดายพระหัตถ์ถึกราบบังคมทูลของพระเจ้า
นองยาเชอกรมหมื่นน เวศรวรฤทธิที่ 9/1878 วันที่ 16 พฤษภาคม ร.ศ. 116

ก่อนผลกระทบที่ไม่ดีต่อสังคมไทยหลายประการ ทั้งที่โลกก้าวมาแล้ว ทางด้าน
 รัฐบาลตระหนักถึงปัญหาอภัยที่เกิดขึ้น และได้เพียรพยายามแก้ไขปัญหานี้ให้
 หดสั้นไป เมื่อพิจารณานโยบายทั้งหมดที่รัฐบาลใช้เป็นหลักปฏิบัติในการแก้
 ปัญหาแล้ว กล่าวได้ว่า ส่วนใหญ่เป็นนโยบายที่ดีและมีความเหมาะสม เช่น
 นโยบายให้ความอนุเคราะห์แก่ชาวจีน และนโยบายป้องกันเหตุร้าย ได้ช่วย
 ลดความรุนแรงของปัญหาอภัยลงไม่น้อย ส่วนนโยบายควบคุมการตั้งอภัยนั้น
 แม้ในบางช่วงระยะ จะเกิดความขัดแย้ง เกี่ยวกับวิธีการควบคุม แต่รัฐบาล
 ก็ได้ใช้นโยบายนี้เป็นหลักในการดำเนินงาน จนสามารถลดลงสมาคมอภัย
 ลงได้ในที่สุด เมื่อเป็นเช่นนี้ ประเด็นที่น่าสนใจจึงมีอยู่ว่า เหตุใดรัฐบาล
 คงใช้เวลานานหลายสิบปีกว่า จะประสบผลสำเร็จในการแก้ปัญหาอภัย ทั้ง ๆ
 ที่นโยบายที่ใช้ดำเนินการส่วนใหญ่มีความเหมาะสม ที่เป็นเช่นนี้เพราะในระยะ
 แรก (ช่วงรัชกาลที่ 3 จนถึงต้นรัชกาลที่ 5) กตโกลของรัฐบาลที่มีหน้าที่รับผิดชอบ
 ชอบดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบาย เช่น กรมพระตำรวจหรือกองตระเวน
 ในเวลาต่อมา เจ้าเมือง และเจ้าหน้าที่ทางการศาล ส่วนใหญ่มีขอบบรื่อง
 ในการทำงานอยู่มาก ทำให้การดำเนินงานไม่ค่อยจะไถผล เช่น รัฐบาล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ห้ามตั้งอั้งยี่ แต่องค์กรทางด้านการปราบปรามไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่าง
เข้มแข็งและนับว่า การประกาศห้ามจึงไร้ความหมาย¹ รัชกาลที่ 5 ทรงตระ-
หนักถึง การขาดประสิทธิภาพของกลไกต่าง ๆ ที่ใช้ดำเนินการ จึงทรงเร่ง
ปฏิรูปปรับปรุงหน่วยงานเหล่านี้ จนสามารถปฏิบัติงานตามนโยบายอย่างไ้ผล
ในตอนปลายรัชกาล

¹ กจช. ร.5 น.33/14 เรื่องจีนกำเริบทาง เมืองปราจีนและฉะเชิง-
เทรา -พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5 ที่ 216/1547 วันที่ 24 กุมภาพันธ์ ร.ศ.
115 (พ.ศ. 2439) ถึงพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เสนา-
บดีกระทรวงมหาดไทย

กจช. ร.5 น.33/27 พระราชบัญญัติเรื่องอั้งยี่ -พระราชหัตถเลขา
รัชกาลที่ 5 ที่ 25/609 วันที่ 17 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 114 (พ.ศ. 2438) ถึง
พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ เสนาบดีกระทรวงนครบาล